

Szentek és kárhozottak

Szentkuthy Miklós, Budapest, 1908–1988

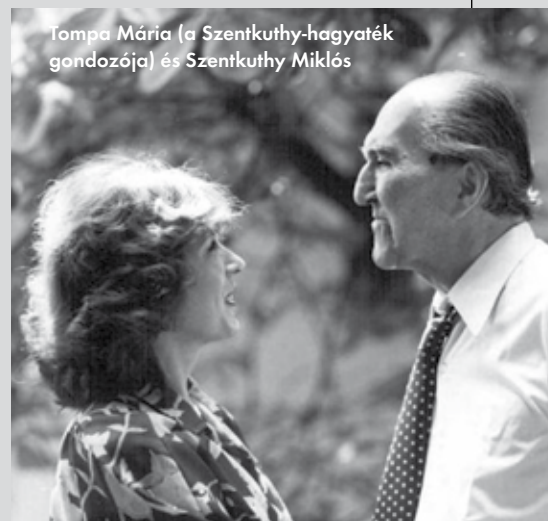
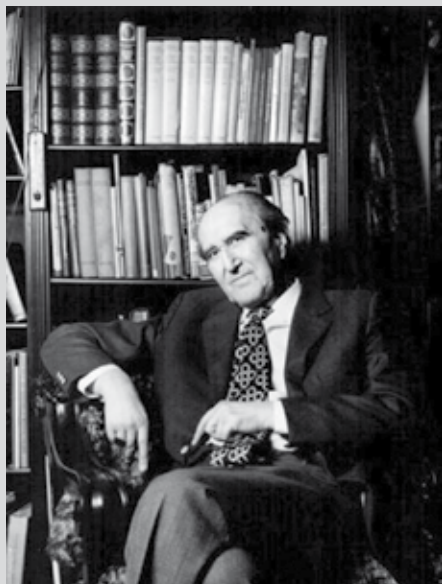
Egy harmincéves gimnáziumi tanár, bizonyos Pfisterer Miklós, akit diákjai csak Fityónak becéztek, *Rabelais* szellemének ígézetében 1938 nyarán, a Budapesten megrendezett Eucharisztikus Kongresszus napjaiban, amikor Rómából Pacelli pápai legátussal az élen a világ minden tájáról idesereglett főpapoktól nyüzsgött a város, nem átalott vörös selyemből varratott bíbornoki reverendában, papi fejfödőben, nyakában nagy szemű rózsafüzérrel, újján fekete köves gyűrűvel végigtaxizni a fővárost, áldást osztva a megilletődött sofőröknek, meg a felkeresett barátainak...

Ebben a blaszfémiába hajló ötletben Pfisterer tanár úrnak, aki felvette a *Szentkuthy* nevet, úgy vélem, benne volt egész írói attitűdje, az ifjan írt *Barokk Róbert*-től kezdve a *Nárcisszusz tükré*-n át a nagy ívű *Prae*-ig és a továbbiakig. Az álbíboros, a nagy tudású angol szakos tanár szülei jóvoltából már diákként bejárta a latin világot, élt Londonban, és a régi idők szerelmese lett. Világiasság és miszticizmus egyaránt lenyűgözte, szerepjátékszásra a reneszánszt tartotta alkalmasnak. Elképzelhető a magas termetét még magasabbnak mutató reverendában, amit még később is szeretett felvenni baráti körben, s amelyben ha hatalmas könyvtárszobájában, ahol mindenféle, szertartásra emlékeztető rekvizitumok heverték, előadta elméleteit, egyháztörténeti és a múltat megidéző históriáit, még szuggesztívebb lehetett. Fiatalemberként is feltűnő volt különös rajzolatú profilja, de időseödve tojásdad arcában a horgas orr, előreugró álla felett a harsányságra nyíló vékony ajka mögül előtűnő rendetlen fogsora, dús szemöldöke, még valamelyest érzékelhető ifjúkori bandzsasága, tágra nyílt, fénylő, szinte felfaló tekintete valamely Pasolini-filmbe illett volna. Széles, szeretlen gesztusainak lenyűgöző látványa hasonló szellemi erővel párosult, s miként előadásai hallgatóságát, akként műveivel olvasóit is elkápráztatta, és elkápráztatja manapság is a nem mindig könnyen követhető, de lebilincselő stílusával, rendkívüli ismereteivel az egyetemes kultúra világából. Szentkuthyban együtt él a szellemtörténész esszéista a szépiróval, mégpedig az ábrázolóval, a nagyszerű figurateremtővel, a realizmust a fantasztikummal elegy derűsen mesélővel. Munkáiban tudósi komolyság vegyül humorral, blaszfémiára hajló morbiditással. Humanista zseni, akitől sokszor úgy érezzük, II. Szilveszter pápa

korában él, másszor hogy a huszadik század legköznapibb hétköznapjaiban.

Fő művének ő maga is a *Prae*-t, illetve a *Szent Orpheusz Breviáriumát* tartotta, ez utóbbit 1935-ben kezdte írni, és a füzetek sora egészen 1983-ig készült. Egyik darabját, a *Széljegyzetek Casanovához* címűt annak idején közbostrányokozásért a rendőrség elkobozta, bezúzták. Aki ismeri Szentkuthyt, ezen nem is csodálkozik. Szabad szellemű, *Rabelais*-t követő, szókimondó, kritizáló író volt, akit szentség és kárhozat egyaránt izgatótt. Nagy műveit aligha lehet egyhuzamban olvasni, de hiszen a *breviárium* is böngészésre, olykori belemélyedésre való, a *Prae* pedig – regény? nagy esszé? – ugyancsak a csend óráiban lapozgatható. De aki Szentkuthyt olvassa, tudhatja, Proust és Joyce világirodalmi nagyságához mérhető, a magyar irodalomban egyedülálló jelenség tanúja.

A *Barokk Róbert* című regényének a végén közli az olvasóval, hogy csupán naplót akart írni, s valóban, az életrajzi ihletésű könyv a gimnazista diák története, ám hatásában mégiscsak regény. Éspedig a kamaszkor minden különleges megfigyelése-megvallása mellett a trianoni idők lenyomata is, benne a kezdeti *numerus clausus*szal, az irredentizmussal, ahogy a diák látta, megélte. Kitűnő olvasmány. Csak 1991-ben jelent meg először, ahogy a *Nárcisszusz tükre* is csupán 1997-ben. Más művei közül is jó néhány már a halála után került kiadásra. S noha 1948-ban megkapta a Baumgarten-díjat, elismerések csak 1977-től, az akkori József Attila-díjtól kezdve

Tompa Mária (a Szentkuthy-hagyaték gondozója) és Szentkuthy Miklós

érték: 1980-ban Füst Milán-díjat, 1984-ben Déry Tibor-jutalmat kapott, és halála évében, 1988-ban végre kitüntették a Kossuth-díjjal.

Szentkuthy esszéisztikus művei mellett nagy személyiségekről – Mozartól, Goethérol, Haydnról, Dürerről, Handelről írt életrajzi regényt. És írta a naplóját, amelynek százötvenezer oldalas, javarészt titkosított példányát a Petőfi Irodalmi Múzeumban őrzik, a *Tompa Mária* által kezelt Szentkuthy-hagyatékkal együtt.

Ebben a rovatban novellistákra emlékezünk, most mégis kivételt tettünk, mert fontos felhívni a figyelmet Szentkuthyra. Ma, amikor Európa tele van bizonytalansággal, s aligha ismer önmagára, olvasni kell egy olyan zsenit, akinek életműve a bizonyíték kontinensünk valódi értékeire. Munkáinak java terjedelmes próza, de azért találhatunk benne novellákat. Ezekben is ott van, mint a nagy művekben, Szentkuthy szellemi világa. ♦♦